

I. ARTYKUŁY

ADAM ŁOPATKA

ODRODZENIE I ROZWÓJ PAŃSTWA POLSKIEGO * (1918-1944-1979)

W 1966 r. uroczystie obchodziliśmy tysiąclecie państwa polskiego. W 1978 r. czciliśmy sześćdziesiątą rocznicę odrodzenia się naszego państwa. Rok 1979 był rokiem trzydziestopięciolecia Polski Ludowej.

W życiu poprzednich pokoleń Polaków własne, polskie państwo zawsze odgrywało dominującą rolę. A brak własnego państwa w XIX i w początku XX stulecia wywarł głęboki, ujemny wpływ na losy narodu i jego rozwój. Rozdarty przez trzech zaborców naród polski nigdy nie zrezygnował z dążenia do odbudowy swego suwerennego państwa, z walki o niepodległość. O odzyskaniu niepodległości w 1918 r. i o odrodzeniu się państwa polskiego zadecydowała wola narodu polskiego, który umiejętnie wykorzystał, powstały w tym czasie, sprzyjający układ sił na arenie międzynarodowej. Ta sama wola narodu była siłą sprawczą odbudowy państwa polskiego w 1944 r., zniszczonego w 1939 r. przez hitlerowską agresję.

Pod koniec XVIII w. zaborcy wymazali państwo polskie z mapy Europy jako feudalną monarchię. W 1918 r. odrodziło się ono jako burżuazyjno-obszarnicza republika, w 1944 r. powstało jako republika robotniczo-chłopska. Coraz to inne klasy i warstwy narodu brały losy państwa w swoje ręce. Od 35 lat ster państwa znajduje się w rękach robotników, chłopów i inteligencji, a drogi jego kształtowania się i rozwoju rozświetla myśl polityczna klasy robotniczej i zjednoczonych z nią innych sił ludowych.

Całe dzieje Polski, podobnie zresztą, jak i dzieje innych krajów, wskazują, że państwo ma dla narodu decydujące znaczenie. Jest ono od paru tysięcy lat optymalną formą bytowania narodu, zapewnia jego trwa-

* Jest to poprawiony referat, przedstawiany na sesji naukowej Komitetu Nauk prawnych PAN z okazji sześćdziesięciolecia odrodzenia państwa polskiego w listopadzie 1978 r. Niektóre myśli zawarte w niniejszym tekście były ogłoszone w artykule pt. *Rozwój państwa polskiego*, w miesięczniku *Sowietskoje Gosudarstwo i Prawo*, 1979, nr 9.

nie i rozwój. Plemiona i ludy, które nie zdołały na czas zorganizować swoich państw są dziś najczęściej znane tylko z nazwy. Ludy i narody, które nie były w stanie zapewnić swej niepodległości państwowej, jak pokazują dzieje Afryki, Azji i Ameryki, zostały głęboko zahamowane w rozwoju politycznym, gospodarczym, cywilizacyjnym i kulturalnym. O zdolności państwa do spełnienia jego misji wobec narodu decyduje to, jakie klasy i warstwy, jakie siły społeczne dźwierzają ster państwa w swoich rękach.

Zwycięstwo Wielkiej Socjalistycznej Rewolucji Październikowej w Rosji w listopadzie 1917 r. i jej pozytywny stosunek do sprawy odrodzenia się państwa polskiego, klęska Niemiec i Austrii w pierwszej wojnie światowej stworzyły jesienią 1918 r., niepowtarzalne, niezbędne, sprzyjające warunki do odbudowy państwa polskiego. Warunki te zostały wykorzystane. Proces odradzania i kształtowania się państwa był złożony i dość długi. Jego elementami były zarówno przejmowanie władzy w Małopolsce, powołanie w Lublinie Tymczasowego Rządu Ludowego Republiki Polskiej, powstawanie rad delegatów robotniczych, powołanie Józefa Piłsudskiego na naczelnika Państwa, wybory do Sejmu ustawodawczego w początku 1919 r., powstanie wielkopolskie 1918 - 1919 r., powstania śląskie 1919, 1920 i 1921 r., plebiscyty z 1920-1921 r. na Warmii i Mazurach (niekorzystne dla Polski), wojna z Rosją Radziecką zakończona pokojem w Rydze w marcu 1921 r., wejście w skład państwa polskiego części górnego Śląska w 1922 r.

Równocześnie kształtował się ustrój wewnętrzny państwa. Etapami tego procesu było uchwalenie dnia 22 lutego 1919 r. tymczasowej konstytucji oraz uchwalenie 17 marca 1921 r. Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. W odrodzonym państwie siły rewolucyjne nie zdołały przejąć kierownictwa.

Obszar państwa obejmował 388 tys. km², zamieszkałych przez 27 mln ludności, w tym około 1/3 ludności niepolskiej. W okresie agresji hitlerowskiej Polska liczyła już 35 mln mieszkańców. Ustrój polityczny państwa, wyznaczony przez konstytucję marcową, ulegał stopniowo uwstecznieniu, a konstytucja z 23 kwietnia 1935 r. wprowadzała już dosyć oficjalnie elementy faszystowskie.

Burżuazyjno-obszarniezy ustrój społeczny był zasadniczym źródłem słabości ówczesnego państwa polskiego. Drugim takim źródłem była struktura narodowościowa państwa i występujące na tym tle sprzeczności i walki wewnętrzne. Także kształt terytorialny państwa nie sprzyjał umocnieniu jego siły. Czynniki te nie pozwalały na szybkie przezwyciężanie opóźnień rozwojowych kraju, zacofania gospodarczego i społeczno-cywilizacyjnego. Sytuację państwa pogarszała polityka ówczesnych kół rządzących, antydemokratyczna wewnątrz kraju i antyradziecka na zewnątrz. Polityka ta szukała oparcia w iluzorycznych sojuszach i nie była zdolna zapewnić narodowi bezpieczeństwa i spokoju, nie sprzyjała

wykorzystaniu naturalnych możliwości rozwoju kraju. Państwo ówczesne zawiodło w wielkiej części nadzieje klasy robotniczej i chłopstwa, i co najważniejsze w okresie próby historycznej, zawiodło oczekiwania i interesy narodu.

Niemniej, (międzywojenne państwo polskie odegrało w życiu narodu pozytywną rolę. Potwierdziło głębokie prawdy, że naród polski, jak wiele innych, może mieć własne państwo, wytworzyć rodzimy aparat władzy i rządzić się samodzielnie. Dokonało w wysokim stopniu integracji podzielonego przez prawie półtora wieku kraju i narodu, zespalając w jeden organizm administracyjny, gospodarczy i kulturalny ziemie polskie. Państwo to wniosło wielki wkład w kształtowanie jedności prawnej narodu, rozpoczęło wielki proces unifikacji i kodyfikacji prawa, eliminując partykularyzm i prawa narodowo obce, stworzyło też warunki do odrodzenia się i wydatnego rozwoju polskiej nauki prawa. Państwo, mimo swoich zapóźnień i zacofania w tej dziedzinie, wniosło wielki wkład do rozwoju oświaty i kultury narodowej, sprzyjało kształtowaniu się polskiej myśli państwowej i kultury politycznej, rozwijało polski patriotyzm. Istnienie niepodległego państwa sprzyjało radykalizacji społecznej klasy robotniczej, chłopstwa i inteligencji; rozwijał się demokratyczny nurt myśli politycznej narodu. Wielką rolę integrującą naród odegrało wojsko polskie kształtujące poczucie tożsamości państwowej.

Państwo, zwłaszcza w ostatnich latach jego istnienia, zaczęło odgrywać pozytywną rolę w kierunku przewyższania zacofania gospodarczego i budowy siły obronnej kraju. Do dorobku dwudziestolecia w tej dziedzinie zalicza się zwykle budowę Gdyni, Centralnego Okręgu Przemysłowego, Fabryki Nawozów w Mościcach, Ursusa, budowę nowych linii komunikacyjnych. Klęska wrześniowa w 1939 r. wykazała, że burżuazja nie zdała egzaminu dziejowego jako klasa kierująca państwem. Opinię tę potwierdzała polityka władz emigracyjnych oparta na teorii dwóch wrogów.

W tych warunkach tylko klasa robotnicza połączona trwałym sojuszem z chłopstwem i postępową inteligencją mogła skutecznie wziąć w swoje ręce ocalenie narodu, kierowanie jego losami i odbudową państwa polskiego. Powstanie w początkach 1942 r. PPR było świadectwem podjęcia przez klasę robotniczą tych zadań. Działalność Związku Patriotów Polskich w ZSRR i utworzenie tam wojska polskiego było przejawem tych samych dążeń i podjęcia tej samej odpowiedzialności. Zjednoczone działanie tych sił pozwoliło napisać w Manifeście PKWN do narodu polskiego, że „naród walczący z okupantem niemieckim o wolność i niepodległość stworzył swą reprezentację, swój podziemny parlament — Krajową Radę Narodową. KRN — stwierdził Manifest — powołana przez walczący naród jest jedynym legalnym źródłem władzy w Polsce”. Było bowiem jasne, że w chwili wyzwolenia Polski, w chwili wypędzenia przez sojuszniczą Armię Czerwoną i wojsko polskie okupanta hitler-

rowskiego musi powstać w kraju legalny ośrodek władzy, który pokieruje walką narodu o ostateczne wyzwolenie. PKWN ogłaszał się jako „legalna tymczasowa władza wykonawcza do kierowania walką wyzwolenczą narodu, zdobycia niepodległości i odbudowy państwowości polskiej”. Legitymacją dla nowej władzy była służba dobru narodu, było przekonanie, że tylko ona jest w stanie wykonać te zadania, z którymi nie mogła sobie poradzić władza burżuazyjna.

Do zadań tych należało wyzwolenie całego kraju spod hitlerowskiej okupacji, uregulowanie granicy polsko-radzieckiej w drodze wzajemnego porozumienia, aby była ona linią przyjaznego sąsiedztwa, a nie przegrodą między Polską a sąsiadami. Granica ta została ustalona w myśl zasady: ziemie polskie — Polsce, ziemie ukraińskie, białoruskie i litewskie Ukrainie, Białorusi i Litwie. Z tym wiązało się odzyskanie ziem polskich na zachodzie i północy i oparcie granicy Polski na Nysie, Odrze i Bałtyku. Realizacja tego zadania usytuowała państwo polskie w prastarych, etnicznie polskich, wygodnych granicach i zapewniła trwałe podstawy bezpieczeństwa narodowego. Przyczyniła się do ukształtowania jednolitego polskiego składu narodowościowego państwa. Istotnym zadaniem ogólnonarodowym było zagospodarowanie ziem zachodnich i północnych i wszechstronne zespolenie ich z resztą kraju. Łączyło się to z zapewnieniem powrotu do kraju milionów Polaków i masowymi ruchami ludności.

Wielkim zadaniem ogólnonarodowym, które musiała podjąć nowa władza było uruchomienie i odbudowa zniszczonej gospodarki kraju, dźwignięcie z ruin Warszawy, Wrocławia, Gdańska, Poznania i setek innych miast oraz wielu tysięcy wsi. Uratowanie, zabezpieczenie i szerokie udostępnienie dóbr kultury narodowej było kolejnym zadaniem narodowym, które musiała podjąć odrodzone państwo. Łączyła się z tym likwidacja analfabetyzmu, odbudowa i doskonalenie szkolnictwa wszystkich stopni.

Zarówno potrzeby walki z faszystowskim najeźdźcą, jak i interesy międzynarodowe narodu oraz potrzeby nowej władzy wymagały stworzenia silnej armii, zbrojnego ramienia narodu. Armia była i jest koniecznością obronną, jest czynnikiem współkształtującym bezpieczeństwo międzynarodowe oraz pozycję i prestiż Polski w świecie.

Zadaniem ogólnonarodowym była reorientacja całej polskiej polityki zagranicznej. Oparcie jej na nierozzerwalnym sojuszu ze Związkiem Radzieckim i innymi państwami socjalistycznymi, na zasadach pokojowego współistnienia i współpracy z państwami o odmiennym ustroju społeczno-gospodarczym oraz na zasadzie poparcia i pomocy dla ludów i państw walczących o niepodległość, o prawo do decydowania o swoim losie, o postęp społeczny i przyspieszenie swego rozwoju gospodarczego.

Podjęcie i konsekwentna realizacja tych ogólnonarodowych zadań i interesów wymagały od klasy robotniczej, chłopstwa, inteligencji i rze-

mieślników ogromnych wysiłków i poświęceń. Wymagały też poświęceń w imię interesu narodu i interesów podstawowych jego części, interesów obcej i polskiej burżuazji oraz obszarnictwa. Tym celom służyła reforma rolna oraz upaństwowienie wielkich i średnich przedsiębiorstw, banków, części lasów i gruntów rolnych. Wobec faktu, że znaczna część polskiego majątku narodowego należała do obcego kapitału, było to jednocześnie odzyskiwaniem polskiej narodowej kontroli nad wszystkimi bogactwami kraju.

Odradzające się w 1944 - 1945 r. państwo polskie było i jest klasowo inne niż państwo międzywojennego dwudziestolecia. Jest ono owocem i najważniejszym instrumentem rewolucji politycznej i społecznej — rewolucji typu socjalistycznego. Jest ono państwem narodowo polskim w stopniu, w jakim nie było nigdy w całej swej poprzedniej historii. Podmiotem władzy jest w nim lud pracujący miast i wsi. Państwo realizując interesy tego ludu, służy narodowi w sposób możliwie najpełniejszy: realizuje wspólne potrzeby i interesy wszystkich Polaków, szanuje i chroni dorobek przeszłych pokoleń, dba o interesy pokolenia współczesnego i pokoleń, które nadejdą, zapewnia wszechstronny, pokojowy rozwój narodu i jego bezpieczeństwo zewnętrzne, rozwija siły wytwórcze i gospodarkę kraju, urzeczywistnia zasady sprawiedliwości społecznej, likwiduje wyzysk człowieka przez człowieka i przeciwdziała naruszaniu zasad życia społecznego. Państwo stwarza warunki stałego wzrostu dobrobytu, stopniowego zacierania różnic między miastem a wsią, między pracą umysłową a fizyczną. W trosce o dobro narodu państwo otacza opieką rodzinę, macierzyństwo i wychowanie młodego pokolenia, dba o stan zdrowotny społeczeństwa, rozwija i upowszechnia oświatę, zapewnia wszechstronny rozwój nauki i kultury narodowej. A siły zbrojne PRL stoją na straży suwerenności i niepodległości narodu, jego bezpieczeństwa i pokoju. Państwo zapewnia i ochrania podstawowe prawa i wolności wszystkich obywateli.

W narodzie, prócz wspólnych, są różne interesy poszczególnych klas, warstw społecznych, zawodów, regionów, osób jednej płci, wieku, czy kondycji psychicznej lub fizycznej. Państwo harmonizuje te interesy, stwarza warunki do ich realizacji w takim zakresie, w jakim nie popada to w sprzeczność z (interesami wspólnymi narodu jako całości i interesami wspólnymi klasy robotniczej i jej sojuszników. Państwo przeciwstawia się jedynie realizacji tych interesów i dążeń, które są nie do pogodzenia z interesami i aspiracjami ludu pracującego i narodu jako całości. Dążenia i interesy, które są antagonistycznie sprzeczne z interesami klasy robotniczej nie mogą być dopuszczone do realizacji nie tylko w imię dobra klasy robotniczej, przodującej części narodu, ale w imię pomyślności narodu jako całości. Co jest dziś sprzeczne antagonistycznie z interesami klasy robotniczej i jej sojuszników klasowych, nie *może* być zgodne z interesem narodu polskiego.

Odradzone w 1944 - 1945 r. państwo polskie zajmuje obszar 312 683 km². W 1946 r. Polska miała 23,6 mln mieszkańców, a w 1980 r. ma już ponad 35,5 mln obywateli. Jest państwem wolnym od rozsadzających je od wewnątrz antagonizmów klasowych i waśni narodowościowych, ma szeroki dostęp do morza i przyjaciół na wszystkich granicach, jest państwem o szybkim i wszechstronnym rozwoju gospodarczym. Wystarczy przypomnieć, że wartość środków trwałych w cenach stałych, jeżeli rok 1950 przyjąć za 100, wynosiła: w 1946 r. — 92,1 a w 1977 r. — 293. Od 1950 r. wartość środków trwałych wzrosła więc niemal trzykrotnie. Pod względem powierzchni Polska zajmuje 61 miejsce wśród państw świata, pod względem rozmiarów produkcji przemysłowej należy do pierwszych 10 państw świata, pod względem liczby mieszkańców zajmuje 21 miejsce.

Powstałe w 1918 r. państwo polskie było państwem nowym. Państwo odrodzone w 1944 r. jest rewolucyjnym kontynuatorem Polski międzywojennej. Z woli KRN i PKWN zachowana została ciągłość prawna, nawiązująca do konstytucji z 17 marca 1921 r. i odrzucająca nielegalną konstytucję z 23 kwietnia 1935 r. PKWN zadeklarował też uroczyste „przywrócenie wszystkich swobód demokratycznych, równości wszystkich obywateli bez różnicy rasy, wyznania, narodowości, wolności organizacji politycznych, zawodowych, prasy, sumienia”. Zachowanie wspomnianej ciągłości miało korzystny, łagodzący jej ostrość wpływ na przebieg rewolucji socjalistycznej w Polsce. Sprzyja utrwaleniu wszystkich rzeczywistych wartości stanowiących dorobek polskiej dwudziestowiecznej myśli i praktyki państwowej, jednoczeniu wokół państwa ludowego wszystkich patriotycznych sił narodu, przynosiło i przynosi określone korzyści w płaszczyźnie międzynarodowej.

Podmiotem władzy w odrodzonym w 1944 r. państwie polskim był i jest lud pracujący miast i wsi. Podstawą polityczną państwa jest nierozzerwalny sojusz klasy robotniczej z chłopstwem i inteligencją. Ekonomiczną podstawą państwa jest własność społeczna środków produkcji: własność państwowa, a także spółdzielcza i własność organizacji społecznych ludu pracującego. Podstawowym celem działalności państwa jest wszechstronny rozwój społeczeństwa socjalistycznego, rozwój twórczych sił narodu i każdego człowieka, coraz lepsze zaspokajanie potrzeb obywateli. Polska Rzeczpospolita Ludowa była i jest państwem socjalistycznym, budującym socjalizm we wszystkich sferach życia: w gospodarce, życiu społecznym, w sferze życia duchowego narodu i w stosunkach z zagranicą. Do czasu pełnego i ostatecznego zbudowania socjalizmu we wszystkich sferach życia kraju państwo nadal będzie realizować treści społeczne wchodzące w zakres pojęcia dyktatura klasy robotniczej. Będzie nadal rozwijać i ochraniać zdobycze polskiego ludu pracującego miast i wsi, jego władzę i wolność, będzie umacniać przywództwo klasy robotniczej w życiu narodu, nadal służyć umacnianiu nierozzerwalnych

więzi chłopstwa i inteligencji z klasą robotniczą, nadal stwarzać warunki umożliwiające klasie robotniczej pociąganie za sobą przykładem swej ofiarności w walce i w pracy wszystkich pozostałych klas i warstw narodu. Nadal też będzie ograniczać, wypierać i likwidować szkodliwe dla interesów ludzi pracy i narodu przejawy walki przeciwko ustrojowi socjalistycznemu: czynić to (będzie jak dotychczas, zarówno w odniesieniu do szkodliwej dla Polski działalności politycznej, działalności godzącej w ustrój społeczno-gospodarczy kraju, w jego sojusze międzynarodowe, czy też leżącej w sferze ideologii politycznej i społecznej).

W procesie budowy socjalizmu wyróżnia się, jak wiadomo, dwa stadia: budowy podstaw socjalizmu oraz budowy rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego. W początkach bieżącego dziesięciolecia Polska zakończyła w zasadzie budowę podstaw socjalizmu. Ukształtował się i utrwalił socjalistyczny system polityczny; w przemyśle, komunikacji, obrocie pieniężnym, handlu zapanowały socjalistyczne stosunki produkcji. Poważnie rozwinęły się pozycje socjalizmu w gospodarce rolnej; gospodarka została oparta na zasadach centralnego planowania społeczno-gospodarczego; rozwinęło się szkolnictwo, nauka i kultura służąca ludziom pracy; ukształtowała się i rozwija socjalistyczna świadomość społeczno-polityczna narodu; osiągnięty został ogólny postęp w rozwoju społeczno-gospodarczym kraju i w realizacji zasad socjalistycznej sprawiedliwości społecznej. Również w sferze stosunków z zagranicą znalazły szerokie zastosowanie zasady socjalizmu.

Wszystko to pozwoliło skonstatować w końcu 1975 r., że Polska wkroczyła w wyższe stadium budowy socjalizmu — stadium budowy rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego. Stało się to możliwe, mimo że zaawansowanie socjalistyczne w poszczególnych dziedzinach życia nie jest jednakowe. Jest ono na przykład niższe w rolnictwie niż w niektórych innych dziedzinach gospodarki. Kraj jednak jako całość dojrzał do wejścia w wyższe stadium budowy socjalizmu. Jak trafnie podkreślono, stadia rozwojowe społeczeństwa socjalistycznego nie są rozdzielone sztywnymi granicami. „Rozwiązywanie w odpowiednich formach na wyższych stadiach rozwoju niektórych zadań poprzednich etapów — powiedział na VII Zjeździe PZPR Edward Gierek — jest rzeczą naturalną i w pełni możliwą”¹. Obecnie jest to ułatwiane przez duży potencjał gospodarczy kraju, wyższą dojrzałość polityczną społeczeństwa i korzystny dla socjalizmu układ sił międzynarodowych.

Budowa rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego jest zadaniem długofalowym, odbywa się w sferze życia gospodarczego, społecznego, politycznego, ideologii i w stosunkach międzynarodowych. Organizatorem realizacji tego złożonego zadania jest państwo.

¹ VII Zjazd PZPR, 8-12 XII 1975, *Podstawowe materiały i dokumenty*, Warszawa 1975, s. 113.

W sferze gospodarczej — jak stwierdzono na VII Zjeździe PZPR — budowa rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego oznacza zapewnienie panowania socjalistycznych stosunków produkcji w mieście i na wsi, zespolenie osiągnięć rewolucji naukowo-technicznej z walorami socjalizmu, rosnącą wydajność pracy, coraz pełniejsze zaspokajanie potrzeb społecznych. Oznacza odpowiednie rozwijanie bazy materialno-technicznej gospodarki.

W dziedzinie życia społecznego budowa rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego oznacza coraz pełniejszą realizację sprawiedliwości społecznej, dalsze zbliżenie klas i warstw ludzi pracy, stworzenie warunków pełnego rozwoju każdej jednostki. Społeczeństwo będzie się stawać coraz bardziej jednorodne pod względem socjalnym.

Budowa rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego wymaga kształtowania ideologii i świadomości społecznej, socjalistycznego sposobu życia, umacniania socjalistycznego patriotyzmu, poczucia obowiązku i dyscypliny obywatelskiej, upowszechniania zasad socjalizmu w stosunkach między ludźmi, w ich myśleniu i postawach. Wymaga też rozwoju kultury socjalistycznej i zapewnienia postępu moralnego w życiu społecznym, a także coraz pełniejszego określania przez teorię socjalizmu naukowego, kierunków myślenia społeczeństwa.

W sferze politycznej budowa rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego polega na stopniowym umacnianiu się ogólnonarodowego charakteru państwa, które pod kierunkiem klasy robotniczej ucieleśnia wolę i interesy całego narodu. Polega ona na rozwijaniu i doskonaleniu demokracji socjalistycznej, pozwalającej na dalszą aktywizację polityczną społeczeństwa i zwiększanie inicjatywy ludzi pracy. Stopniowo państwo będzie tracić niektóre cechy charakterystyczne dla państwa dyktatury klasy robotniczej.

Międzynarodowy program budowy rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego obejmuje dalsze umacnianie internacjonalistycznych więzi z ZSRR i innymi państwami socjalistycznymi i umacnianie współdziałania z narodami wstępującymi na drogę postępu, demokracji i socjalizmu oraz rozwijanie aktywnej polityki pokojowego współistnienia z państwami o odmiennych ustrojach społeczno-gospodarczych.

Można ocenić, że współczesne państwo dobrze służy narodowi polskiemu do zaspokajania jego podstawowych potrzeb i rozwiązywania głównych problemów życia narodowego. Podejmuje zadania zmierzające do likwidacji wiekowego opóźnienia w rozwoju, a dotyczące infrastruktury komunikacyjnej, zagospodarowania rzek, wyrównywania nieuzasadnionych nierównomierności w rozwoju poszczególnych regionów kraju, niedorozwoju rolnictwa i gospodarki żywnościowej, niedostatku mieszkań podnoszenia zdrowotności narodu itp. Podejmuje też zadania historyczne zmierzające do wzbogacenia świadomości co do roli państwa

w życiu narodu, rozumienia racji stanu, poszanowaniu dla prawa i interesów państwa.

„Państwo nasze stanowi najwyższe dobro narodu polskiego, reprezentuje jego interesy, organizuje zbiorowe wysiłki, urzeczywistnia i wypełnia zasady suwerenności narodowej. Państwo zapewnia osiągnięcie ogólnonarodowych i klasowych celów wytyczanych przez naszą partię. Od siły państwa, od sprawności i skuteczności jego działania zależy pomyślna realizacja zamierzeń, które postawiliśmy przed sobą u progu obecnego dziesięciolecia”². Najżywotniejsze interesy narodu wymagają powszechnego zespolenia obywateli wokół zadań państwa i współdziałania z jego instytucjami. Dawniej patriotyzm wyrażał się w walce o odzyskanie państwa, dziś wyraża się on przede wszystkim w dbałości o interesy państwa i sumiennym wypełnianiu obowiązków wobec niego, w zapewnianiu poczynaniom państwa szerokiego społecznego poparcia.

Dziejowe doświadczenie Polaków uczy, że naród przeżywał najtrudniejsze okresy swych dziejów gdy państwo było słabe, albo gdy w ogóle nie miał własnego państwa. Pomni tych doświadczeń stworzyliśmy państwo silne. Jednak zadania, jakie stawia sobie polski naród, wymogi współzawodnictwa i współpracy międzynarodowej, troska o bezpieczeństwo i pokój w Europie i świecie nakazują nadal wzmacniać moc państwa.

Na czym polega obecnie dalsze umocnienie siły państwa polskiego? W czym się ono wyraża?

Umocnieniu państwa służy coraz głębsza i pełniejsza moralno-polityczna jedność społeczeństwa, która oparta jest na przewyciężaniu sprzeczności Masowych, na polskiej jedności narodowej społeczeństwa, na stałym zbliżaniu do siebie klas i warstw ludzi pracy, na awansie gospodarczym, cywilizacyjnym i kulturalnym całego społeczeństwa. Jedności tej służy pogłębianie sojuszu robotników, chłopów i inteligencji, rozwijanie rozumienia racji państwa. Nie powinny jej osłabiać istniejące, bardziej czy mniej trwałe różnice w sferze poglądów filozoficznych, źródeł ideowych inspiracji dotyczących zasad moralnych i sposobu życia, tradycji, walk wolnościowych, różnice płynące z dawnych podziałów politycznych, różnice regionalne itp. Jedności tej sprzyja również coraz pełniejsza realizacja i coraz powszechniejsze zrozumienie prawdy, że: „Polska Rzeczpospolita Ludowa jest matką wszystkich Polaków. Wszyscy — niezależnie od przynależności partyjnej, zawodu, pochodzenia, wykształcenia czy stosunku do religii — są jej córkami i synami, których jednakową otacza troską, którym daje prawa i nakłada obowiązki. Poczuc-

² O pogłębianie patriotycznej jedności narodu, o umacnianie państwa i rozwój demokracji socjalistycznej, Referat Biura Politycznego KC PZPR wygłoszony przez tow. Edwarda Gierka, Nowe Drogi 1976, nr 3, s. 8.

cie patriotycznej jedności serc, myśli i czynu wszystkich Polaków jest naszym wspólnym i największym dobrem"³.

Umacnianiu państwa służy wzrost mocy gospodarczej kraju, wzrost produkcji przemysłowej, rolnej, rozwój komunikacji, doskonalenie handlu, rozwój wymiany i kooperacji gospodarczej z zagranicą. Ważny jest nie tylko globalny wzrost ilości produktów i wzrost możliwości produkcyjnych ale w coraz większym stopniu ważna jest wysoka jakość produktów, robót budowlanych i usług. Im nowocześniejsza i bardziej oszczędna produkcja, im gospodarka kraju jest coraz bardziej zdolna do przyswajania, ale przede wszystkim, do wytwarzania innowacji, tym siła państwa jest większa. Rosnąca gospodarka i wzrost jej nowoczesności wymagają doskonalenia dyscypliny pracy, rzetelności w całej działalności produkcyjnej, upowszechniania socjalistycznego stosunku do pracy oraz coraz doskonalszej jej organizacji.

Umacnianiu państwa służy wzrost zaufania społeczeństwa do aparatu państwowego, wzrost przekonania, że każde ogniwo tego aparatu kieruje się interesami narodu i troską o realizację praw obywateli. Im powszechniej aparat państwowy daje dowody rzetelności swej pracy, tym bardziej rośnie więź społeczeństwa z tym aparatem i tym silniejsze jest państwo. Generalnym kierunkiem rozwoju jest umacnianie i doskonalenie demokracji socjalistycznej. Umacnianiu państwa służy też doskonalenie aparatu państwowego; dostosowywanie jego organizacji do aktualnych i przyszłych zadań, podnoszenie kwalifikacji amoralnych i zawodowych ogółu jego pracowników, wyposażanie tego aparatu w odpowiednie środki materialne i techniczne, służące coraz lepiej realizacji zadań. Dotyczy to wszystkich ogniw i wszystkich działów tego aparatu. Z drugiej strony niezbędne jest zachowanie stabilności struktur organizacyjnych, zasad działania aparatu państwowego, aby mogły się wytworzyć odpowiednie przyzwyczajenia i nawyki działania zarówno wśród pracowników aparatu państwowego, jak — co najważniejsze — i u obywateli.

Państwo nie posiadające na odpowiednim poziomie i w dostatecznym rozmiarze sił zbrojnych nie może być państwem silnym. Armia i formacje zbrojne niezbędne są do zachowania i doskonalenia praworządności, bezpieczeństwa i porządku wewnątrz kraju. Z drugiej strony, nadmiar sił zbrojnych w stosunku do rzeczywistych potrzeb w danej sferze życia nie służy rzeczywistemu umacnianiu państwa. Umacniać siły zbrojne to przede wszystkim utrzymywać ich więź z narodem, z ludźmi pracy, doskonalić ich organizacje i kwalifikacje osób do niej należących, unowocześniać ich uzbrojenie i wyposażenie. W niezbędnych okoliczno-

³ *Pomnażanie sił ludowej-ojczyzny miarą patriotyzmu Polaków*. Przemówienie Edwarda Gierka na uroczystym posiedzeniu Sejmu PRL, Trybuna Ludu z 7 XI 1978 r.

ściach umacnianie sił zbrojnych odbywać się musi także przez wzrost ich liczebności.

Polska Rzeczpospolita Ludowa rośnie w siły, gdy umacnia się jej kierownictwo polityczne. Przewodnią siłą polityczną społeczeństwa w budowie socjalizmu jest PZPR. Współdziałanie PZPR, ZSL i SD stanowi podstawę Frontu Jedności Narodu. Umacnianie przewodniej roli PZPR w Polsce wymaga dalszego rozwijania i doskonalenia ideologii socjalistycznej, wytwarzania i upowszechniania nowych socjalistycznych wartości życia społecznego; wymaga stałego rozwoju i doskonalenia programu politycznego i społeczno-gospodarczego partii; a także doskonalenia polityki kadrowej partii i umacniania się jej roli w zakresie czuwania nad zgodnością działania państwa z programem partii. PZPR jest tym bardziej skuteczną siłą kierowniczą państwa, im głębszym i powszechniejszym cieszy się zaufaniem klasy robotniczej, ogółu ludzi pracy i całego społeczeństwa.

Siła państwa rośnie wraz z doskonaleniem się jego porządku prawnego. Polska posiada dziś prawo na tak wysokim poziomie rozwoju, jak nigdy w przeszłości. Jest ono oparte na socjalistycznych zasadach sprawiedliwości społecznej. Jest w najdosłowniejszym tego wyrazu znaczeniu głęboko narodowe, polskie. Jest prawem jednolitym dla całego kraju, skodyfikowanym we wszystkich najważniejszych jego działach i prawem dostępnym obywatelom. Prawo to jest stosowane zgodnie z wymogami praworządności i demokracji, wyraża głęboki humanizm ustroju socjalistycznego. Niemniej, prawo PRL wymaga stałego dalszego rozwoju i doskonalenia, zwłaszcza w niektórych ważnych jego działach. Niezbędna jest planowość w stanowieniu ustaw, wykorzystywanie w coraz wyższym stopniu w procesie prawodawczym opinii publicznej, zwłaszcza opinii środowisk najbardziej zainteresowanych danym projektem. Niezbędne też jest umacnianie wpływu nauki na proces prawodawczy, zaś w procesie stosowania prawa niezbędne są dalsze kroki zmierzające do umocnienia praworządności, dyscypliny społecznej, zaufania wzajemnego między urzędem i obywatelem. Istotne znaczenie ma też poszukiwanie optymalnych relacji między regulacją wewnętrzną a międzynarodową.

Polska jest jednym spośród ponad 150 państw, członków społeczności międzynarodowej. Siła państwa zależy także od tego, jak układają się jego stosunki w ramach tej społeczności, zależy od tego, jakich ma sojuszników. Polska jest jednym z państw tworzących światowy system socjalistyczny, należy do grupy państw, które są dziś w czołówce światowego postępu, reprezentuje ustrój społeczno-polityczny, do którego należy przyszłość.

Polska należy do ściślejszego ugrupowania państw, które nazywa się wspólnotą państw socjalistycznych. Jest to — jak określił Leonid Breżniew na VII Zjeździe PZPR — „dobrowolny sojusz równoprawnych,

suwerennych i niezawisłych państw, które jako państwa socjalistyczne czerpią swoją potęgę i dobrobyt wyłącznie z wolnej pracy swoich narodów, nie mając wyzysku u siebie, ani nie wyzyskując pracy i bogactw innych krajów i narodów"⁴. Wspólnota ta opiera się nie tylko na wspólności interesów państwowych krajów, które do niej należą, ale stanowi również, bratnią rodzinę narodów, którym przewodzą partie marksistowsko-leninowskie, «złączone wspólną ideologią, wspólnymi celami, solidarnością i wzajemnym poparciem. Wspólnota ta daje dodatkową siłę każdemu z jej uczestników w rozwiązywaniu zadań narodowych oraz wielokrotnia ich wspólną siłę w oddziaływaniu na sprawy światowe. Wspólnota państw socjalistycznych, jak inne zjawiska historyczne, znajduje się w procesie rozwoju. Dalsze umacnianie państwa polskiego wymaga zacieśniania sojuszu i więzi z innymi krajami tej wspólnoty, wymaga coraz aktywniejszego uczestnictwa Polski w polityce światowej.

Dalsze umacnianie naszego państwa nie stanowi zagrożenia dla kogokolwiek. Nie jest zagrożeniem dla interesów jakiegokolwiek klasy czy warstwy społecznej składającej się na współczesne społeczeństwo polskie. Przeciwnie, siła państwa jest siłą klasy robotniczej, chłopstwa, inteligencji, rzemieślników, siłą Polaków mieszkających stale poza granicami Ojczyzny; jest siłą narodu. Ze względu na trwałe sojusze, jakie łączą Polskę z sąsiadami, jej siła wzmacnia moc sąsiadów. Wzrostu siły państwa polskiego, mogą się bać tylko ci, którzy mają wrogie zamiary wobec Polski, czy jej sojuszników. Interes światowego pokoju wymaga wzrostu siły Polski.

Wzrost siły państwa nie oznacza też ograniczania sfery aktywności społecznej organizacji społecznych, ograniczania sfery samorządności społecznej, ani też zagrożenia dla sfery praw i wolności obywateli; ich intymności i życia osobistego. Na odwrót, zagrożenie takie by powstało, gdyby Polska była państwem słabym.

Walka o odzyskanie niepodległości, praca całych pokoleń, które swoim trudem, ofiarnością i poświęceniem doprowadziły do dzisiejszego dobrego stanu państwa polskiego, były trudne. Nie należy mieć złudzeń, dalsze wysiłki na rzecz umocnienia państwa, również nie będą łatwe. Każdy etap rozwoju ma właściwe mu trudności, ich skala zwiększa się na wielu odcinkach. Mają one obiektywny, ale i subiektywny charakter. Dziś jednak, jak nigdy w czasie ostatnich stuleci, są otwarte realne perspektywy rozwiązywania żywotnych problemów narodu. Jest sprawą dzisiejszego pokolenia Polaków i następnych generacji, aby w interesie narodu i ludzkości wykorzystać istniejące szanse i możliwości.

Patrząc z perspektywy sześćdziesięciolecia odrodzenia państwa polskiego można stwierdzić, że socjalizm jest tym ustrojem, który umożliwił dokonanie głębokich przemian społeczno-gospodarczych w życiu

⁴ VII Zjazd PZPR, op. cit., s. 144.

narodu, zlikwidował bezrobocie i zagwarantował prawo do pracy wszystkim obywatelom, umożliwił szybki i wszechstronny rozwój oświaty, nauki i kultury, zapewnił opiekę socjalną i zdrowotną całej ludności kraju.

Naród polski w okresie drugiej wojny światowej zdał wielki egzamin: przejawiał bezkompromisową wolę walki z hitlerowskim okupantem, a później powszechny entuzjazm w odbudowie kraju. Socjalizm zapewnił powrót Polski na stare piastowskie granice, stał się gwarancją siły państwa i pomyślności narodu.

Dziś jest oczywiste, że Manifest PKWN jest jedynym w dziejach Polski programem politycznym, który został wykonany w całości i którego realizacja stała się podstawą do wysunięcia programu budowy socjalizmu w Polsce. „Stworzenie i umacnianie socjalistycznej państwowości jest wielkim i nieprzemijającym osiągnięciem narodu polskiego w całych jego dziejach”⁵. Wykształciły się różnorodne formy demokracji socjalistycznej, ludzie pracy mają coraz szersze możliwości udziału w rządzeniu krajem i decydowania o jego i swoich losach.

LA RENAISSANCE ET LE DEVELOPPEMENT DE L'ETAT POLONAIS (1918 - 1944 - 1979)

R é s u m é

En 1966 nous avons célébré le millénaire de l'Etat polonais. En 1978 nous avons fêté le soixantième anniversaire de la renaissance de notre (Etat. Une année plus tard, en 1979, la République Populaire de Pologne a célébré ses 35 ans.

L'auteur de cet article a pris comme point de départ les dates mentionnées ci-dessus et il a analysé le rôle de l'Etat dans 'la vie de la nation. C'est l'Etat qui est la forme optimale de l'existence d'une nation, il garantit sa durée et son développement.

L'auteur caractérise l'Etat polonais dans les années 1918 -1939, c'est-à-dire à l'époque de la république des bourgeois et des propriétaires fonciers. Il esquisse le régime politique, social et économique et montre les faiblesses principales de l'Etat ainsi que son rôle positif dans la vie de la nation polonaise de ce temps.

L'Etat polonais renaissant dans les années 1944 - 1945 a eu une autre structure sociale que celui de l'entre-deux-guerres. Sa création est le résultat et l'instrument principal de la révolution politique et sociale — de la révolution socialiste. C'est un Etat de la nation polonaise; jamais dans le passé on n'a atteint un tel niveau de l'unité nationale. L'auteur présente les charges de l'Etat dans les années qui suivaient immédiatement la guerre. Il parle aussi du rôle qu'il joue de nos jours. Le processus de la construction du socialisme se divise en deux phases. Ce sont: la création de la base du socialisme et la création de (la société socialiste développée. L'Etat remplit de différentes fonctions durant chaque étape.

⁵ E. Gierek, *O pełną realizację zadań 1979 roku — o dalszą poprawę warunków życia narodu*, Trybuna Ludu z 26 VI 1979 r.

Après avoir analysé les changements qui avaient eu lieu l'auteur constate ce qui suit: vers la fin de 1975 la Pologne a atteint le stade supérieur de la création. du socialisme, celui de la création de la société socialiste développée.

La construction de la société socialiste développée est une tâche à long terme. Elle est effectuée dans la sphère de la vie économique, sociale, politique ainsi que dans l'idéologie et dans le domaine des rapports internationaux. C'est l'Etat qui assure la réalisation de cette tâche complexe.